

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Studie- och yrkes-
vägledningen vid Vislandaskolan i Alvesta kom-
mun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Vislandaskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan under hösten 2012 och våren 2013. Syftet med granskningen är att undersöka om eleverna på de granskade skolorna får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan och att verksamheten är av god kvalitet enligt på förhand definierade kriterier. Granskningen vid Vislandaskolan i Alvesta kommun ingår i denna kvalitetsgranskning.

Vislandaskolan besöktes den 27 – 28 november 2012. Ansvariga inspektörer är Linda Svensson och Agneta Kristensson. I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan genomförs i totalt 26 kommunala och 8 fristående, slumpvis utvalda skolor. I Alvesta kommun granskas även Mohedaskolan. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger den övergripande rapporten en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra granskade skolor. Det enskilda beslutet placeras därmed i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Vislandaskolan

Vid Vislandaskolan, belägen drygt en mil söder om centralorten Alvesta, går 405 elever i förskoleklass och årskurserna 1-9. Personalen vid skolan organiseras i sammanlagt sju arbetslag; förskoleklass upp till och med årskurs 3, årskurserna 4-6, årskurserna 7-9, fritidshemspersonal, resursteam F-9, fritidsgårdspersonal.

sonal samt kökspersonal. Skolan leds av en rektor och en biträdande rektor. Dessa bildar tillsammans med representanter från arbetslagen, undantaget arbetslagen för fritidsgård och kök, en ledningsgrupp på skolan.

Skolan har tillgång till en studie- och yrkesvägledare som är anställd centralt i kommunen, vid resurs- och utvecklingsenheten i förvaltningen för barn och ungdom. Vislandaskolan har 20 procent av denna studie- och yrkesvägledartjänst som i dagsläget delas mellan de tre skolor i kommunen som har grundskola upp till och med årskurs 9.

Resultat

1. Eleverna får kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att de kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

1.1 Eleverna har tillgång till en kontinuerlig vägledning och en vägledning inför val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Här undersöks om eleverna har tillgång till studie- och yrkesvägledare eller annan personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning tillgodoses. Vidare granskas om studie- och yrkesvägledningen ges kontinuerligt i utbildningen. Slutligen undersöks om vägledning och information inför gymnasievalet organiseras på ett sätt som ger eleverna underlag och förutsättningar att kunna göra väl underbyggda val av gymnasieutbildning.¹

Vislandaskolan har tillgång till en utbildad studie- och yrkesvägledare som är anställd centralt i kommunen. Vislandaskolan har 20 procent av denna studie- och yrkesvägledartjänst som vid tillfället för kvalitetsgranskningen delas mellan de tre skolor i kommunen som har grundskola upp till och med årskurs 9. I det dagliga arbetet organiseras studie- och yrkesvägledartjänsten så att studie- och yrkesvägledaren finns på Vislandaskolan en dag i veckan. Däremellan finns studie- och vägledaren tillgänglig via telefon och mail. Skolinspektionen har i samband med granskningen låtit elever i årskurs 9 svara på en enkät. Av enkätsvar samt i intervjuer med elever framkommer att studie- och yrkesvägledaren är känd bland eleverna och de elever som intervjuas beskriver att de kan kontakta denna via e-post och telefon. Eleverna beskriver även att de kan få kontakt med studie- och yrkesvägledaren via sin mentor. Vid intervju med studie- och yrkesvägledaren beskriver denne att det finns tankar om att skapa

¹ 2 kap. 29 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

en digital mötesplats där elever, lärare och studie- och yrkesvägledare kan kommunicera kring studie- och yrkesvägledningsfrågor.

Planerade studie- och yrkesvägledningsinsatser genomförs med start i årskurs 7 då studie- och yrkesvägledaren presenterar sig och sitt arbete. Enligt kommunens planering för studie- och yrkesvägledningen får klasserna i årskurs 7 också se "Gymnasiefilmen", en informationsfilm om de nationella gymnasieprogrammen. I årskurs 8 genomför studie- och yrkesvägledaren en informationsinsats om gymnasieskolan i klasserna, då en gymnasiekatalog delas ut och går igenom. Vidare ges information till elevernas vårdnadshavare. Från och med årskurs 8 anges i planeringen att vägledningssamtal genomförs efter elevernas önskemål. Från och med årskurs 9 sker tätare informations- och vägledningsinsatser för eleverna som exempelvis öppet hus på gymnasieskolor, bokbord på skolan med information från kommunala och fristående gymnasieskolor i regionen, studiebesök på teknik- och industriföretag efter inbjudan från Teknikcollege, region Kronoberg samt information från studie- och yrkesvägledaren om hur gymnasieansökan går till. Under höstterminen i årskurs 9 väljer varje elev två gymnasieprogram på kommunala gymnasieskolor i Växjö där de under en dag gör studiebesök. Eleverna beskriver i intervjuer att dessa studiebesök oftast ger dem fördjupad information om de program de är intresserade av. Dock nämns också bland eleverna något exempel där eleverna upplevt att studiebesöket på ett gymnasieprogram som de varit intresserade av inte varit väl förberett från gymnasieskolans sida. Eleverna upplever således inte att de har fått tillräckligt information om detta gymnasieprogram som de varit intresserade av. I dessa fall kan eleverna, om de själva tar initiativ till det, få mer information om programmet av studie- och yrkesvägledaren. Elever och studie- och yrkesvägledare uppger också att eleverna utöver de gemensamma studiebesöken på olika gymnasieskolors program också kan göra ytterligare studiebesök individuellt om de efterfrågar det. När det gäller individuella vägledningssamtal ges detta efter elevernas önskemål under årskurs 9, liksom under årskurs 8.

I kommunens arbetsbeskrivning och planering för studie- och yrkesvägledningen anges för årskurs 9: "Speciellt uppmärksamma elever som riskerar att inte få betyg och elever med särskilda behov". Detta är också något som rektor och lärare i intervjuer betonar som viktigt och lärare och personal i elevhälsan kontaktar studie- och yrkesvägledaren när de uppmärksammar att elever riskerar att få F i betyg. Lärare beskriver i intervju att elever i årskurs 9 har många frågor kring gymnasievalet och när de inte kan svara hänvisar de eleverna till studie- och yrkesvägledaren.

Studie- och yrkesvägledaren uppskattar att ungefär var fjärde elev efterfrågar och får ett eller flera individuella vägledningssamtal. Ibland ges också vägled-

ningssamtal med grupper av elever. Av Skolinspektionens enkät som eleverna i årskurs 9 har svarat på inför skolbesöket framgår att ungefär var femte elev har haft eller ska ha ett vägledningssamtal med studie- och yrkesvägledaren. Ungefär två femtedelar vet inte om de kommer att ha vägledningssamtal och fyra elever svarar att de inte kommer att ha ett vägledningssamtal. Bland de elever som Skolinspektionen intervjuar finns elever som har funderingar på att gå till studie- och yrkesvägledaren för vägledningssamtal och elever som redan bestämt vilket program de kommer att söka till och inte upplever att de behöver ett vägledningssamtal. Men det finns också elever som är osäkra på sitt gymnasieval, och som också är osäkra på i fall de kommer att gå till studie- och yrkesvägledaren för vägledningssamtal. Rektor uttrycker i intervju att upplägget med att ha tillgång till studie- och yrkesvägledare en dag i veckan kan begränsa möjligheten för elever att ta spontan kontakt med studie- och yrkesvägledaren. Detta med hur eleverna tar eller inte tar kontakt med studie- och yrkesvägledaren är också något som en elev resonerar kring i den enkät som eleverna i årskurs 9 har besvarat inför Skolinspektionens besök. Eleven beskriver vad denne tycker att det hade behövts mer av: *"Privata samtal, kanske dela ut varsin tid till alla i nian. Jag tror inte det är så många som tar sig tid och själv går till Syv:en, man skjuter liksom bara upp det även om man vet att man behöver det."*

Av intervjuer med lärare samt genom svar från elever i årkurs 4 som har svarat på Skolinspektionens enkät framgår att det finns vissa inslag av studie- och yrkesorienterande insatser innan årkurs 7. Sådana inslag kan till exempel vara studiebesök på arbetsplatser i närsamhället och besök av elevers föräldrar som berättar om sina yrken. Av intervjuer med lärare och elever samt av dokumentation framgår att samtliga elever i årkurs 8 i samhällskunskapsundervisningen arbetar med ett område; "Kunskapsområde: Förändring – Framtid!", där ett inslag på ett uttalat och tydligt sätt knyter an till elevens framtida studie- och yrkesval. I detta ingår bland annat det som på skolan kallas fältarbete eller prao. (Se vidare under avsnitt 1.2.)

Av intervjuer med lärare och studie- och yrkesvägledare framgår att det inte sker någon samordning mellan lärarnas yrkesorienterande inslag i undervisningen och studie- och yrkesvägledarens insatser. Av dokumentation och intervjuer med studie- och yrkesvägledare, rektor och lärare framgår att studie- och yrkesvägledarens insatser inte sker tidigare än i årkurs 7, varken med direkta insatser eller som stöd för övrig personals studie- och yrkesorienterande insatser. Studie- och yrkesvägledaren har till exempel inga planerade insatser kring information och vägledning inför det språkval eleverna ska göra i årskurs 6. Studie- och yrkesvägledaren beskriver i intervjun idéer om hur studie- och yrkesvägledningsinsatser skulle kunna utformas och finnas med kontinuerligt under hela grundskoletiden. Ett sådant exempel är att eleverna får arbeta med

en "yrkesdagbok" redan från de tidigaste årskurserna som fylls på efterhand som elever får kunskaper om och reflekterar kring olika yrken.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna vid Vislandaskolan har tillgång till en utbildad studie- och yrkesvägledare. Det sker informationsinsatser som ger eleverna underlag inför val av gymnasieutbildning. Mot bakgrund av att det är en relativt liten andel elever som efterfrågar och får individuell vägledning ser Skolinspektionen dock att det kan vara svårt att säkert veta att studie- och yrkesvägledningen, såväl informationsinsatser som vägledningsinsatser, verkligen utgår från och anpassas efter varje elevs behov. Vislandaskolan bör därför se till att studie- och yrkesvägledningen organiseras på ett sätt som säkerställer att varje enskild elevs behov av vägledningssamtal tillgodoses.

Enligt läroplanen ska studie- och yrkesvägledaren vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser. Granskningen visar dock att studie- och yrkesvägledarens insatser och lärarnas studie- och yrkesorienterande insatser inte samordnas. Det finns inte heller någon plan för hur en kontinuerlig studie- och yrkesvägledning ska ske före årskurs 7. Därmed saknas viktiga förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen blir en kontinuerlig process som integreras i undervisningen under elevernas hela utbildning. Vislandaskolan behöver utveckla arbetet med att ge studie- och yrkesvägledning kontinuerligt under grundskoleutbildningen, för att på så sätt kunna möta elevers behov av information och vägledning under den process som det innebär för eleven att ringa in intresseområden och vilka studie- och yrkesvägar eleven vill gå.

1.2 Skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken.

Här undersöks om studie- och yrkesvägledningen utgår från, och anpassas efter varje elevs behov så att eleverna får det stöd de behöver för att kunna fatta individuella och välgrundade val till gymnasieskolan. Vidare granskas om skolan medvetet arbetar för att eleverna ska utveckla förmågor som behövs för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, kritiskt granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. En övergripande frågeställning är om skolan bidrar till att vidga elevernas perspektiv vad gäller utbildningar, branscher och yrken. I detta ingår även att eleverna får inblick i närsamhället och dess arbetsliv och kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder. Slutligen granskas skolans

arbete med att motverka att elevernas studie- och yrkesval begränsas av kön, social och kulturell bakgrund eller av eventuella funktionsnedsättningar.²

Studie- och yrkesvägledaren beskriver i intervju hur denne anpassar vägledningssamtalen utifrån olika elevers behov i vägledningssamtalen. Olika elevers behov kan variera från behov av konkret information om till exempel intagningspoäng och behörighetsregler till behov av stöd i processen med att komma fram till vad eleven vill arbeta med i framtiden eller vilka vägar eleven kan ta för att nå dit eleven vill. Vägledningssamtal genomförs dock i huvudsak efter önskemål från eleverna vilket, som beskrivits ovan, enligt Skolinspektionens bedömning kan innebära att det är svårt att säkert veta att varje enskild elev får den vägledning de behöver. Enligt planeringen för studie- och yrkesvägledningen sker, i samverkan med skolsköterskan, en så kallad medicinsk studie- och yrkesvägledning. Med detta avses att studie- och yrkesvägledaren ska ge elever med funktionshinder en balanserad information om såväl möjligheter som svårigheter utifrån elevens tankar på vad de vill välja.

Enligt rektorn finns inget för skolan gemensamt upplägg för att lärare ska ta upp frågor om elevernas funderingar kring framtida studie- och yrkesval till exempel vid utvecklingssamtalet. Dock beskriver lärare i intervju att sådana frågor ska finnas med i utvecklingssamtalen från årskurs 8. Bland eleverna som intervjuas finns olika erfarenheter av huruvida lärarna tar upp och diskuterar frågor som rör deras tankar om framtiden när det gäller studier och yrkesliv. Av intervjuer med lärare och elever samt av dokumentation från skolan framgår att eleverna i årskurs 8 i undervisningen i ämnet samhällskunskap, med vissa inslag av undervisning i ämnet svenska, arbetar med ett arbetsområde som på ett uttalat och tydligt sätt knyter an till elevens framtida studie- och yrkesval. I denna del ingår bland annat det som kallas fältarbete eller prao, vilket innebär att eleverna under två dagar är ute på två olika arbetsplatser. I samband med prao-dagarna arbetar eleverna med frågeställningar som bland annat rör deras tankar kring framtiden och studie- och yrkesval kopplat till de arbetsplatser som besöks och undersöks. Av intervjuer med studie- och yrkesvägledare och lärare framgår att studie- och yrkesvägledaren inte är involverad i detta arbete.

Lärare beskriver i intervjun att en uttalad princip för elevernas val av arbetsplatser för prao är att ett av de två valen ska vara ett yrke eller en arbetsplats som man som elev *inte* har tänkt på innan. Detta kan enligt lärarna vara ett sätt att vidga elevernas perspektiv och motverka att elevernas val begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund. Detta sker dock inte alltid och eleverna beskriver att de kan välja att vara på samma ställe vid båda tillfällena, som till

² 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

exempel valet att vid båda praotillfällena vara på en frisörsalong. Flera av de intervjuade eleverna har valt arbetsplatser som de redan känner till genom att föräldrar eller annan släkt arbetar där. En del elever och även lärare uttrycker att eleverna begränsas i sitt val av arbetsplats för prao-dagarna beroende på vilka möjligheter de har att ta sig till arbetsplatser som inte ligger i närheten av hemmet eller skolan. Men det finns också elever som har hittat och valt arbetsplatser för prao-dagarna som ligger långt från Alvesta. Elever beskriver i intervjuer att de i skolan inte har pratat så mycket, eller inte alls, om studie- och arbetsmöjligheter i resten av landet och utomlands. Studie- och yrkesvägledaren beskriver att hon när eleverna efterfrågar det tar reda på mer och informerar om utbildningar och arbetsmarknad i resten av Sverige och utomlands.

Granskningen visar att det sker en del informationsinsatser som kan bidra till att eleverna får upp ögonen för utbildnings- och yrkesmöjligheter som de tidigare inte tänkt på. Sådana exempel kan vara studiebesök på gymnasieskolor och besök på skolan av representanter från olika utbildningar och branscher. Dock framgår av såväl enkätsvar som elevintervjuer att eleverna upplever att de främst har fått information om utbildningar och yrken som rör teknik och industri. I ett enkätsvar beskriver en elev i årskurs 9 att denne hade behövt *"mer besök på arbeten som kräver mer teoretiska kunskaper [...] Vi har mest besökt, (och personer som har besökt oss), har utgått från praktiska arbete. Men alla kanske inte vill jobba med det i framtiden [...]".* Att informationsinsatser och olika studiebesök främst har berört yrken och utbildningar inom teknik och industri bekräftas även av intervjuer med studie- och yrkesvägledare, rektor och lärare. Studie- och yrkesvägledaren beskriver att det till viss del beror på vilka aktörer som hör av sig och vill komma till skolan. Sådana aktörer har det senaste året varit t.ex. Teknikcollege region Kronoberg och "Framtidståget", ett företag som besöker skolor runt om i Sverige och presenterar olika val som eleverna kan göra, framtidsutsikter, företag och branscher. Av elevintervjuer och även av företagets webbplats framgår att det finns en tyngdpunkt på vissa branscher och yrken i denna presentation, vars upplägg bestäms av företaget. I elevintervju ger elever exempel på vilka yrken som togs upp av "Framtidståget" när de besökte skolan; lokförare, plåtslagare och rälsbygge, inte till exempel bagare eller frisör, utan, som en elev beskriver det, *"typiska killjobb"*.

När det gäller frågor som rör om det finns skillnader mellan hur pojkar och flickor väljer, beskriver elever i intervjuer att de tror att det är lättare för flickor att bryta mönster och välja ett mansdominerat gymnasieprogram eller yrke, än vad det är för pojkar att välja ett kvinnodominerat. Lärare beskriver i intervju att upplägget med prao-dagarna då eleverna uppmanas välja en arbetsplats som de inte har tänkt på innan, skulle kunna bidra till att de breddar sina föreställningar om vad som är möjligt och att de inte begränsas sitt val beroende av

kön. Enligt lärarna finns dock inte någon skolgemensam plan eller strategi för hur man på skolan ska arbeta kring frågor som rör uppdraget att motverka traditionella könsmönster. I Skolinspektionens enkät svarar en majoritet av eleverna att de inte upplever att skolan behandlar pojkar och flickor olika när det gäller vägledning inför framtida studie- och yrkesval. Dock finns det en del elever som upplever att så är fallet och en elev beskriver: *"Det är rätt mycket fördomar med killar att dom ska välja bygg eller fordon [...]"* I intervju uppger elever att de i undervisningen inte brukar diskutera normer och förväntningar som finns runt flickors och pojkars val av utbildning och yrke. Av intervju med studie- och yrkesvägledaren framgår att hon försöker uppmuntra enskilda elever som funderar på att göra normbrytande val, men att det är svårt att hinna med att på ett mer övergripande plan aktivt arbeta med att motverka traditionella könsmönster då hon endast är på skolan en dag i veckan.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det vid Vislandaskolan förekommer inslag i utbildningen som kan bidra till att utveckla elevernas förmåga att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, som till exempel när eleverna får arbeta med och ta ställning i olika frågeställningar om arbetslivet i samband med prao-dagarna i årskurs 8. Att frågor om elevens tankar inför framtida studie- och yrkesval finns med i utvecklingssamtalen kan också bidra till utveckling av elevernas förmåga att granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden. Enligt eleverna kan det dock variera mellan lärare huruvida dessa frågor tas upp vid utvecklingssamtalet. För de elever som efterfrågar och får vägledningssamtal finns möjlighet för eleverna att ytterligare utveckla denna förmåga.

Skolinspektionen bedömer att studie- och yrkesvägledningen vid skolan behöver utvecklas så att den på ett tydligare sätt bidrar till att vidga elevernas perspektiv när det gäller utbildningar, branscher och yrken. I läroplanen anges att skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmönster och att alla som arbetar i skolan ska bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund. Utöver principen för val av prao-dagar där eleven uppmanas välja en arbetsplats de inte har känt till sedan innan, framkommer i granskningen inga andra exempel på insatser som på ett planerat sätt bidrar till den del i uppdraget som syftar till att motverka att eleverna val begränsas av normer och förväntningar. Det saknas också riktlinjer och strategier för hur detta uppdrag ska realiseras på skolan. I detta arbete är det viktigt att skolan skaffar sig kunskaper om hur faktorer som kön eller social och kulturell bakgrund påverkar elevernas val och vilka normer och förväntningar som finns kring dessa faktorer. Av granskningen framgår vidare att eleverna framförallt får information om studiemöjligheter och arbetsmarknad i närsamhället och då främst om industri- och teknik-branschen. Information om

vilka möjligheter som finns för studier och arbete i resten av Sverige och utomlands samt om yrken som kräver högskoleutbildning har varit mer begränsad.

2. Rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar.

Här undersöks att rektorn ser till att det finns riktlinjer för hur studie- och yrkesorienteringen ska organiseras. Att det finns system och rutiner för planering, uppföljning och utvärdering av målen för studie- och yrkesvägledningen, att det systematiska kvalitetsarbetet avseende studie- och yrkesvägledningen finns dokumenterat och att resultaten från uppföljningar och utvärderingar används till att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen. Vidare granskas att rektorn ger riktlinjer och förutsättningar för att studie- och yrkesvägledningen blir ett uppdrag för hela skolan och att rektorn ser till att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter inom studie- och yrkesvägledningen.³

Som tidigare nämnts i denna rapport är den studie- och yrkesvägledare som finns i Alvesta kommun anställd centralt vid resurs- och utvecklingsenheten i förvaltningen för barn och ungdom och har enhetens verksamhetschef som chef. Av intervjuer med verksamhetschef, rektor och studie- och yrkesvägledaren framgår att dessa, tillsammans med de två andra rektorerna i kommunen som har årskurserna 7-9 på sina skolenheter, träffas ungefär varannan månad och diskuterar studie- och yrkesvägledningsfrågor. I denna grupp har en arbetsbeskrivning för studie- och yrkesvägledaren och en planering för verksamheten tagits fram. Tillsammans med en allmän beskrivning av syftet med studie- och yrkesvägledningen anger detta dokument vissa riktlinjer för hur verksamheten ska utformas på de tre skolorna i kommunen där studie- och yrkesvägledaren har uppdrag.

Det framgår av intervjun med rektor att studie- och yrkesvägledningen och studie- och yrkesorienterande insatser inte har integrerats i skolans systematiska kvalitetsarbete. I den kommungemensamma plan som finns beskrivs studie- och yrkesvägledningens syfte. I denna beskrivning kan vissa generella principer kring hur studie- och yrkesvägledningen ska ske relateras till en del nationella mål och riktlinjer som finns för denna verksamhet. Exempelvis beskrivs som syfte: "Att ge eleven neutral och opartisk vägledning, ge eleven stöd i sin process att utforska sina intressen, möjligheter och framtida studieval". Dock saknas en konkretiserad planering för hur läroplanens riktlinjer ska följas och mål

³ 2 kap. 9-10 §§ skollagen Lgr 11 avsnitt 2.8 4 kap. 4-6 §§ skollagen

uppnås. Resultat av studie- och yrkesvägledningen har inte följts upp och utvärderats i relation till de mål och riktlinjer som finns för verksamheten och som anges i exempelvis läroplanen. Av intervjun med rektorn framgår att denne, utöver de samtal som förs i rektorsgruppen med verksamhetschefen och studie- och yrkesvägledaren, inte direkt har arbetat med frågor som rör studie- och yrkesvägledningen på skolan.

I kommunens arbetsbeskrivning och planering 2012/13 för studie- och yrkesvägledning anges att studie- och yrkesvägledaren ska "ha en dialog med arbetslagen och övrig personal", vilket kan kopplas till läroplanens riktlinjer för studie- och yrkesvägledaren; att "vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser". Av intervjuer med lärare, studie- och yrkesvägledare och rektor framgår dock att det vid skolan inte finns några riktlinjer för, eller någon planerad samverkan mellan studie- och yrkesvägledaren och den övriga personalen när det gäller dessas studie- och yrkesorienterande/vägledande insatser, varken för de lägre eller högre årskurserna. Studie- och yrkesvägledaren uppger i intervju att denne inte känner till vilka insatser med anknytning till fortsatta studier och arbetsliv övrig personal gör, som till exempel den prao som görs i årkurs 8 i samhällskunskapsundervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn behöver ta ett större ansvar för att verka för att studie- och yrkesvägledningen blir hela skolans ansvar och att denna verksamhet omfattas av skolans systematiska kvalitetsarbete. En viktig del i detta arbete är se till att resultaten av studie- och yrkesvägledningen följs upp och utvärderas på skolnivå. Sådana uppföljningar och utvärderingar skall göras i relation till de nationella mål och riktlinjer som finns för denna verksamhet, exempelvis i läroplanen. Granskningen visar att studie- och yrkesvägledningen vid skolan inte omfattas av det systematiska kvalitetsarbete som sker på skolenhetsnivå. Vidare bör rektor se till att det finns riktlinjer för hur samverkan ska ske mellan studie- och yrkesvägledaren, lärare och övrig personal.

3. Huvudmannen tar ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Här undersöks att huvudmannen ger skolorna förutsättningar att ge eleverna den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till. Vidare granskas att huvudmannen tar ansvar för att skolorna har tillgång till personal med sådan kompetens som krävs för att få arbeta med studie- och yrkesvägledning och att rektorer, lärare och yrkesvägledare får kompetensutveckling för att kunna utföra sina uppdrag. Här undersöks

också att huvudmannen har system och rutiner för planering, uppföljning och utveckling av verksamheten, att kvalitetsarbetet dokumenteras och att resultaten används för att förbättra kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen.⁴

Av granskningen framgår att huvudmannen ser till att eleverna i årskurs 7-9 i kommunens skolor har tillgång till en utbildad studie- och yrkesvägledare. I kommunen finns tre grundskolor med årskurserna 7-9 som även har årskurserna 1-6 och därutöver finns ytterligare tre skolor med grundskolans årskurser 1-6. Eleverna i årskurs 1-6 i kommunens grundskolor omfattas inte av studie- och yrkesvägledarens arbete. Studie- och yrkesvägledaren är ensam i kommunen i sin funktion i grundskolan men har regelbunden kontakt med studie- och yrkesvägledaren i kommunens gymnasieskola. Vidare framgår av intervju med studie- och yrkesvägledare och verksamhetschef att huvudmannen ser till att studie- och yrkesvägledaren får relevant kompetensutveckling.

I intervju med den verksamhetschef som har ansvar för studie- och yrkesvägledning i kommunen framgår att organisationen med att ha studie- och yrkesvägledaren anställd centralt i förvaltningen har funnits sedan höstterminen 2010 då även en ny studie- och yrkesvägledare tillträdde tjänsten. Dessförinnan var studie- och yrkesvägledaren i kommunen anställd vid en av kommunens skolor. Verksamhetschefen och studie- och yrkesvägledaren beskriver att fokus under det första läsåret i den nya organisationen låg på information och insatser kring gymnasiereformen som trädde i kraft 1 juli 2011, med bland annat nya behörighetsregler för antagning till gymnasieskolan. Verksamhetschefen uppger att det efter det första året med ny organisation för studie- och yrkesvägledningen uppmärksammades en del områden som behövde utvecklas, bland annat hur vägledningen skulle anpassas för elever i behov av särskilt stöd. Det därpå följande läsåret bildades en grupp bestående av de tre rektorer som har årskurs 7-9 på sina skolenheter, studie- och yrkesvägledaren samt verksamhetschefen. En planering för studie- och yrkesvägledningen i årskurs 7-9 togs fram i denna grupp och har utvärderats och reviderats inför innevarande läsår. Planeringen gäller framförallt informationsuppdraget i studie- och yrkesvägledningen. Av intervjuer med verksamhetschef och rektor framgår att studie- och yrkesvägledningen på huvudmannanivå inte på ett systematiskt sätt följts upp och utvecklas i förhållande till de nationella mål som rör detta område. Huvudmannen har inte heller några rutiner som säkerställer att motsvarande sker på skolenhetsnivå. Därmed saknas ett viktigt underlag för att kunna avgöra huruvida eleverna får den studie- och yrkesvägledning de har rätt till.

Verksamhetschefen uppger att kommunen håller på att utveckla en ny modell och nya rutiner för det systematiska kvalitetsarbetet och att studie- och yrkes-

⁴ 2 kap. 8, 29-30 §§ skollagen 4 kap. 3-6 §§ skollagen 10 kap. 2 § skollagen Lgr 11 avsnitt 2.6

vägledningen kommer att omfattas av detta. Verksamhetschefen och rektor beskriver att frågor som rör studie- och yrkesvägledningsinsatser i yngre åldrar är ett område som diskuterats i gruppen med rektorer, studie- och yrkesväglare samt verksamhetschefen, och som de kommer att arbeta vidare med.

I intervju uppger rektorn att denne inte upplevt några svårigheter när det gäller hur organiseringen av studie- och yrkesvägledningen påverkar rektorns förutsättningar att ta det ansvar för verksamheten som enligt författningarna åligger rektor. Såväl verksamhetschef som rektor menar att frågor som rör ansvarsfördelning kan lyftas och diskuteras i gruppen med rektorer, verksamhetschef och studie- och yrkesväglare.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen tar ansvar för att Vislandaskolan har tillgång personal med sådan kompetens som krävs för att få arbeta med studie- och yrkesvägledning. Huvudmannen har sett till att det finns en planering för studie- och yrkesvägledningsinsatserna i årskurserna 7-9, men dock inte för tidigare årskurser. Vidare framgår att verksamheten inte omfattas av huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Alvesta kommun behöver se till att studie- och yrkesvägledningens resultat följs upp och utvecklas i relation till de nationella målen för denna del av utbildningen. Ett systematiskt kvalitetsarbete som omfattar studie- och yrkesvägledningen på såväl skolenhets- som huvudmannanivå är viktigt för att huvudmannen ska kunna avgöra huruvida eleverna får den studie- och yrkesvägledning de har rätt till och för att identifiera vilka utvecklingsinsatser som behövs i denna verksamhet. I detta arbete behöver huvudmannen tydliggöra rektors ansvar och roll i studie- och yrkesvägledningen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med granskningen är att bedöma om den granskade huvudmannen och skolan ger eleverna tillgång till den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan. Skolinspektionen bedömer kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen och uppskattar verksamhetens ändamålsenlighet att förbereda eleverna för aktiva livsval.

Utvärderingar och forskning inom området visar att studie- och yrkesvägledningen ofta är lågt prioriterad i skolan och att det generellt finns brister i planering, uppföljning och utvärdering av vägledningen hos både skolor och huvudmän. Med utgångspunkt i detta granskar Skolinspektionen kvaliteten på studie- och yrkesvägledningen i relation till det ansvar som rektor och huvudman har för att studie- och yrkesvägledningen utformas så att den når de nationella målen.

Följande tre frågeställningar ligger till grund för att kunna svara på den övergripande frågeställningen *om eleverna på skolan får den studie- och yrkesvägledning som de har rätt till enligt skollag och läroplan*:

- *Ges alla elever tillgång till kontinuerlig vägledning av sådan kvalitet att eleverna kan göra medvetna och väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning?*
- *Ger rektorn riktlinjer och förutsättningar för vägledningen så att den blir hela skolans ansvar?*
- *Tar huvudmannen ansvar för att skolornas studie- och yrkesvägledning fungerar på ett tillfredsställande sätt?*

Metod och material

Inför granskningen på skolan har inspektörerna tagit del av dokument med relevans för skolans studie- och yrkesvägledning och även genomfört en enkätundersökning med elever i två årskurser.

Vid skolbesöket har inspektörerna genomfört intervjuer med rektor, studie- och yrkesvägledare lärare och elever. I granskningen ingår även en intervju med en representant för huvudmannen..

Besöket har avslutats med en återkoppling till rektor där inspektörerna redogör för Skolinspektionens preliminära bedömningar.

Dokumentstudier, enkäter och intervjuer utgör tillsammans det underlag utifrån vilket Skolinspektionen bedömer studie- och yrkesvägledningen på skolan.

Dokumentstudier

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med studie- och yrkesvägledning och förbereder inspektörerna för skolbesöket genom att ge underlag för att ställa frågor.

Intervjuer

Vid skolbesöken genomförs intervjuer i grupp och enskilt. Intervju med **rektor** och representant för **huvudmannen** sker separat och utgör ett viktigt underlag för att förstå de strukturer och förutsättningar som finns för verksamheten. Intervju med **studie- och yrkesvägledare** ger en ökad förståelse för den väg-

ledning som ges på skolan och vilka förutsättningar vägledaren har att följa bestämmelser i skollag och läroplan. **Lärare** i flera ämnen och från flera årskurser på skolan intervjuas i grupp. Dessa intervjuer ger underlag för att ta reda på om studie- och yrkesvägledningen är ett ansvar som delas av alla på skolan. **Elever** i årskurs 9 intervjuas i grupp. Elever ur lägre årskurser bidrar med sina erfarenheter genom enkätsvar. I intervjuerna med eleverna kommer inspektörerna åt mer kvalitativa aspekter av de frågor som granskningen ska besvara.

Elevenkäter

Elevenkäterna utgör ett komplement för att få svar på de centrala frågeställningarna och ett jämförelsematerial till det underlag som samlas in vid intervjuerna på skolan.

Författningsstöd till Skolinspektionens kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan

Skollagen 1 kap. Inledande bestämmelser

Lika tillgång till utbildning

8§ Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområden oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Skollagen 2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

Huvudmän inom skolväsendet

Huvudmannens ansvar för utbildningen

8§ Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

Ledning av utbildningen

Rektor och förskolechef

9§ Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska ledas och samordnas av en förskolechef. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

10§ Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn och förskolechefen får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

Studie- och yrkesvägledning

Tillgång

29§ Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

Behörighet

30§ För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet. Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

4 kap. Kvalitet och inflytande

Huvudmannanivå

3§ Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Enhetsnivå

§4 Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3§ ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbete på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

§5 Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

Dokumentation

6§ Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

Skollagen 10 kap. Grundskolan

Allmänna bestämmelser

Utbildningens syfte

2§ Grundskolan ska ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa.

Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning. Utbildningen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Skollagen 15 kap. Allmänna bestämmelser om gymnasieskolan

Allmänna bestämmelser

Utbildningens syfte

3§ Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

Lgr 2011 avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag

Likvärdig utbildning

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmönster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

Rättigheter och skyldigheter

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadsha-

vares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.

Lgr 2011 avsnitt 2.2 Kunskaper

Skolan ska ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Dessa ger också en grund för fortsatt utbildning.

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärares ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former.

Mål

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- Kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Lgr 2011 avsnitt 2.6 Skolan och omvärlden

Eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet i skolan. De ska också få underlag för att välja fortsatt utbildning. Detta förutsätter att den obligatoriska skolan nära samverkar med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till. Det förutsätter också en samverkan med arbetslivet och närsamhället i övrigt.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- kan granska olika valmöjligheter och ta ställning till frågor som rör den egna framtiden,
- har inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- har kännedom om möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige och i andra länder.

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan ska

- verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärande miljö, och
- bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller social eller kulturell bakgrund.

Läraren ska

- bidra med underlag för varje elevs val av fortsatt utbildning, och
- medverka till att utveckla kontakter med mottagande skolor samt med organisationer, företag och andra som kan berika skolans verksamhet och förankra den i det omgivande samhället.

Studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, ska

- informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen och särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionsnedsättning, och
- vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser.

Lgr 2011 avsnitt 2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- samverkan med skolor och arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning,
- den studie- och yrkesinriktade verksamheten organiseras så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning,
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.

Lgr 2011 Avsnitt 3.15 Samhällskunskap

Undervisningen i samhällskunskap ska behandla följande centrala innehåll i årskurs 7-9

Samhällsresurser och fördelning

Arbetsmarknadens och arbetslivets förändringar och villkor, till exempel arbetsmiljö och arbetsrätt. Utbildningsvägar, yrkesval och entreprenörskap i ett globalt samhälle. Några orsaker till individens val av yrke och till löneskillnader.